

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента – кандидата юридичних наук Вацюка Віктора Олександровича на дисертацію Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. У сучасній правовій системі України питання запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності набуває особливої актуальності у контексті розбудови правової держави та інтеграції у європейське правове поле. Проблематика полягає у відсутності чіткої адміністративної процедури виявлення та припинення проявів дискримінації у сфері публічного управління, що створює правові вакууми й ускладнює реальне забезпечення рівності. Адміністративно-правові засади запобігання дискримінації досі характеризуються фрагментарністю та обмеженою ефективністю. Законодавчі акти нерідко фокусуються на загальних принципах рівності, але не містять належних механізмів спеціального захисту осіб, чия гендерна ідентичність не відповідає традиційним уявленням суспільства.

Вивчення адміністративних основ боротьби з дискримінацією за ознакою гендерної ідентичності є ключовим для забезпечення принципу правової визначеності, що закріплений у Конституції України. Особливого значення це питання набуває в контексті розробки національних стратегій із прав людини та антикорупційних програм, які повинні включати гендерно-чутливі підходи.

Таким чином, дослідження Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» є важливим для забезпечення принципу рівності в українському суспільстві.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій авторки засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертантці визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему.

У роботі використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Результати наукового дослідження викладено у десять наукових публікаціях, серед яких сім статей – у наукових фахових виданнях та трьох тез доповідей, які оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація Орел А.О. є новітнім монографічним дослідженням у сфері адміністративно-правових засад запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні, в результаті здійснення якого визначено проблеми та запропоновано сучасні напрямки адаптації чинного адміністративного законодавства. Визначено сутність правовідносин, що виникають у процесі запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, що полягають у встановленні та реалізації правових, соціальних і культурних механізмів, спрямованих на забезпечення рівності, поваги до самовизначення особистості та виключення будь-яких форм обмежень чи переваг на підставі гендерної ідентичності. Виявлено системний підхід до реалізації інформаційно-роз'яснювальних процедур запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності як процедур формування суспільної обізнаності, трансформації дискримінаційних стереотипів та сприяння рівності, через залучення органів державної влади та місцевого самоврядування, засобів масової інформації, суб'єктів громадянського суспільства, науковців та представників бізнесу, з метою узгодженості державної соціальної політики, міжсекторального партнерства та впровадження

міжнародних стандартів інтеграції принципів гендерної рівності в правову систему.

Вдало удосконалено теоретичне розуміння адміністративно-правового статусу суб'єктів запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності як сукупності юридичних прав, обов'язків, функцій та відповідальності, закріплених у нормативно-правових актах, і делегованих для здійснення діяльності у сфері забезпечення рівності та недопущення дискримінації за ознакою гендерної ідентичності.

Отримали подальшого розвитку напрямки покращення адміністративного законодавство щодо здійснення запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності через впровадження комплексних заходів, серед яких обов'язково мають бути: – розробка механізмів адаптації міжнародних стандартів захисту прав людини до національного контексту, враховуючи історико-культурні особливості України; – запровадження гендерного підходу в освіті; – посилення міжсекторальної співпраці, інтегруючи зусилля органів державної влади, громадянського суспільства та наукових інституцій для глибокого вивчення гендерних проблем та розробки інноваційних рішень тощо.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Орел А.О. не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також забезпечена емпіричними

даними, які охоплюють результати особистих спостережень з використанням власного досвіду роботи автора.

Отже, результати дисертаційного дослідження Орел А.О. які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як діалектичний, синергетичний, формально-юридичний, аналізу та синтезу, класифікації, аналогії та правового прогнозування, порівняльно-правовий.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертантка опанувала необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: – науково-дослідній роботі – щодо теоретико-правового формування механізму запобігання та протидії дискримінації; – законотворчій сфері – для вдосконалення адміністративного законодавства України щодо запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності; – освітньому процесі – щодо викладання навчальних дисциплін для здобувачів вищої освіти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Орел А. О. викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, вступ, три розділи, що

включають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувачки, у яких висвітлено основні результати дослідження.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано **висновки**, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Аналіз **списку використаних джерел** дає підстави стверджувати, що дисертація Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – визначити адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності та сформулювати пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності», може бути рекомендовано для використання у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації:

1. При формуванні загальних принципів запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності спостерігається нечіткість структуризації та логічне дублювання понять, зокрема, принцип недискримінації

та принцип рівності подані окремо, хоча у правовій доктрині вони зазвичай розглядаються у тісному взаємозв'язку (оскільки недискримінація є засобом досягнення рівності). Здобувачці варто було б або чітко розмежувати обсяг кожного принципу через специфічні ознаки, або об'єднати відповідні принципи.

2. У формулюванні поняття адміністративних процедур (підрозділ 2.3) виникає правова невизначеність через змішування різних адміністративних механізмів, зокрема, прийняття адміністративних рішень, надання адміністративних послуг та застосування інших інструментів правозастосування є окремими за сутністю процедурами з різною правовою природою та стадійністю. Здобувачці слід було б більш конструктивніше розмежувати категорії адміністративних дій, пояснити їхню специфіку у контексті боротьби з дискримінацією.

3. При визначенні системи інструментів Європейського Союзу щодо боротьби з дискримінацією за ознакою гендерної ідентичності (підрозділ 3.1) здобувачка не сформувала чітку класифікацію таких інструментів за юридичною природою. У висновках поєднано інструменти різного характеру - нормативно-правові, фінансові, організаційні, інформаційні. Тому здобувачці слід було б розділити інструменти на групи (правові, фінансові, освітні, організаційні тощо) та структурувати перелік відповідно до їхньої правової природи або функціональної ролі.

Слід відмітити, що вказані зауваження і побажання є рекомендаційними і в цілому не позначаються на позитивній оцінці дисертації, оскільки спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій авторки фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Орел Анастасії Олексіївни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності»,

представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною у визначенні найбільш перспективних напрямів удосконалення засад запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установ), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Орел Анастасія Олегівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Офіційний рецензент –
кандидат юридичних наук,
заступник завідувача кафедри
правоохоронної та антикорупційної діяльності**

В.О.Вацюк